

והיה אפשר לפרש 'זהו כבודי' – רצוני שלא לקבל, ולא משום שעי"כ מתכבד אצל הזולת, וכענין שאמרו (בירושלמי ריש פאה) באמו של רבי ישמעאל שרצתה לשתות ממי רחצתו וסירב: 'הוא רצונה והוא כבודה' [וכ"ה בספר חסידים קנב: 'רצונו של אדם זהו כבודו']. וכן נראה מפשט דברי הרא"ש 'זהו כבודי – לשנוא מתנות'.

'לא, דומינא אדריה למזמנא...' לפירושו הר"ן ועוד, המוזמן ביקש את המזמין שיאסור עצמו אם לא יאכלנו הלה אצלו [או כגון שהיו מזמנים אותו גם במקום אחר, וחפץ לבוא אצל זה וביקשו שידיירונו אם לא יבוא. עפ"י תוס' יום טוב].

ויש מפרשים (ע' במאירי ועוד) כפי משמעות הלשון הפשוטה, שהמוזמן הדיר את המזמין אם לא יזמינו. [אלא שהמשך הדברים כפי הגרסה שלפנינו אינה מיושבת. ערש"ש ושלמי נדרים. וע"ע בריטב"א להלן כו. בהרחבה].

(ע"ב) 'אמר ליה רבא: אם כן למה לי למימר'. לפי גרסתנו ששבועות הבאי אסורים, שאלת רבא הלא פשוט שאסור להשבע באופן זה של גזמא. ואיסור זה מדרבנן. כן פירש הרא"ש. והרבה ראשונים גורסים כשם שנדרי הבאי מותרים כן שבועות הבאי מותרים. ופירש הר"ן לפי זה שהקושיא לאידך גיסא; ודאי מותר הדבר כיון שמדבר בלשון גזמא וכוונתו ידועה. ע"ע על סברות קטניות בלשונות הגמרא, במצוין בקדושין עה.

'ועוד דומיא דנדר קתני'. הר"ן מפרש: מה בנדר מדובר בשני אופנים, 'כעול מצרים' ו'כקורת בית הבד' אף שבועה כן, והלא בנחש כקורת בית הבד אין שייכת לשון גזמא אלא דברי הבאי בעלמא הם ואם כן כשנשבע שראה כזה הרי זו שבועת שוא.

ואולם מדברי הרא"ש (כאן ובנויר יא:) נראה שאף ב'נחש כקורת בית הבד' שייכת לשון הפלגה, ואין זו שבועת שוא, ועל כן מפרש הקושיא בדרך אחרת; בדומה לנדר שאוסר דבר על עצמו אם לא ראה, כך בשבועה מדובר על אופן דומה ולא על 'שבועה שראיתי'. ע"ע בפירוט העמדת שיטת הראשונים בפירוש הסוגיא, בספר קרן אורה.

דף כה

'לא לאפוקי מקניא דרבא... ואישתכח דקושטא אישתבע... ולישתבע דמקיימתון כל מצות?' – משמע מצות ציצית...' מבואר שגם משמעות רחוקה שאינה כפי דעת סתם בני אדם, אם אך הלשון סובלתה – יכול הנודר לפרש שנתכוין לכך, ואם עבר פטור. וכמבואר בסוגיא לעיל (כ.) 'נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים' וכד' (עפ"י נמוקי יוסף).

'נסב ספר תורה ואישתבע דפרעיה'. כתב הר"ן שהיה אותו אדם מודה במקצת ולא כפר בכל, שהרי אין נקיטת חפץ על שבועת היסת (= שבועה שתקנו חכמים ב'כופר הכל'). וכן היא שיטת רוב הפוסקים. וכתב מהרי"ק (שורש י. והובא ברמ"א חו"מ פז, יג) שדיין שהורה להשביע בנקיטת חפץ, ונמנע הלה מלהישבע ושילם – הרי זו טעות בדבר משנה, וחוזר. וכתב על כך הש"ך (שם סקל"ח): 'ואני אומר שמהרי"ק והנמשכים אחריו טעו בדבר משנה וחוזר'. והאריך להוכיח שהרבה מן הראשונים סברו שאף בשבועת היסת יש

נקיטת חפץ, ואם כי אין עושים כן לכתחילה, אבל אם כבר נעשה מעשה – אינו חוזר. והביא גם כמה ראיות מהגמרא לדבר. וכתב שגם מסוגיתנו משתמע כן, כי דוחק הוא לומר כמו שכתב הר"ן שמדובר כאן במודה במקצת, שלא הוזכר זאת בגמרא.

והמאירי פירש שהיה מחמיר על עצמו ליטול ספר תורה אעפ"י שאינו חייב, כדי שתהא לו עילה ליתן את הקנה לחברו בלא שתיגלה תחבולתו (וכן כיוון החת"ס בחדושי). וב'מגדל עוז' (שבועות יא, ג) כתב שאותו רמאי חפץ היה להראות שנהוג לפני משורת הדין, לכך נקט ספר תורה בידו שלא מן הדין. (ואף על פי שראיתי כבר תירוצים אחרים, לא רציתי להאריך, כי די לי בזה. ונכון הוא. שם).

ז' וכן מצינו במשה רבינו כשהשיע את ישראל'... 'קצת קשה' – כתבו התוס' בשבועות (כט.) – מה הוסיפה השבועה; כשם שהיה ירא שלא יעבדו עבודה זרה, כך יש לחוש שיעברו על השבועה? וכתב המהרש"א (שם): 'לא קשה מידי' שלולא שקבלו עליהם קיום התורה בשבועה, לא היו נענשים אם עברו עליה.

א. לא הבנתי קושי, הלא התוס' לא הקשו מהשבועה שבהר סיני אלא מזו שבערבות מואב, שכבר קבלו את התורה קודם לכן. ב. אין להקשות לדברי המהרש"א (וכן קשה על ענין 'מושבע ועומד מהר סיני') מה מחייב לקיים את השבועה בעצמה, הרי לא קדמה לה קבלה להתחייב לקיימה? הא לא קשיא, שהעונש של העובר על שבועתו מגיע אף ללא דין התורה 'לא יחל דברו', אלא מצד הסברה האנושית, כיון שעובר הוא על שבועת פיו עצמו (ע' בהקדמת הגר"ש שקאפ זצ"ל לספר שערי ישר).

ואם תאמר לפי זה כל העובר על מצות עשה, נמצא עובר על לאו של שבועה ועל כל יחל. וכן יש לשאול על האלה והשבועה שקבלו בימי עזרא – יש לומר שהשבועה היתה באופן כללי על קבלת עול תורה ומצוות, ולא באה להוסיף חומרה בפרטי המצוות. אמנם הפורק מעליו עול תורה לגמרי ואינו חפץ לקיימה – אפשר שעובר על לאו דשבועה שבערבות מואב (עפ"י מנחת שלמה נב).

ובחזון איש (י"ד ב, כז) כתב שאף שהשיעם משה, הדורות הבאים אינם חייבים עליה משום שבועה ממש אלא משום ברית, ומכל מקום ענינה כשבועה. ו'מושבע ועומד מהר סיני' שאמרו – לאו דוקא אלא 'מוזהר ועומד'. שאם לא כן הרי כל 'לא תעשה' שאין בו מלקות, יתרו בו משום שבועה וילקה. ועוד הלא אין שבועה חלה על איסורין.

ז' הווי יודעים שלא על דעתכם אני משיע אתכם אלא על דעתי ועל דעת המקום שנאמר ולא אתכם לבדכם וגו'. כלומר, כיון שאני משיע את אשר ישנו פה ואשר איננו פה ולא אתכם לבדכם, הרי כשם שאת הדורות הבאים אני משיע על דעתי ועל דעת המקום, שאין בלבם כל תנאי ופירוש אחר, כך גם אתכם אני משיע כמוהם (עפ"י הירושלמי).

ד' דאסיקו שמא לעבודת כוכבים אלוה'. ואם תאמר, יאמר להם משה בשם הוי"ה, ומעתה לא יוכלו להערים לקרוא לעבודה זרה בשם המיוחד? ויש לומר שלא רצה להזכירו ברבים ככתוב זה שמי לעולם – להעלים. או גם יש לומר שעבודה זרה קראו לה בשם המיוחד, כפי שדרשו בבראשית רבה על אז הוחל לקרא בשם ה' – לקרוא לע"ז בשם ה' (עפ"י ר"מ תלמיד הרשב"א; וכן מובא בריטב"א שבועות כט. נמוקי יוסף). וכן אמרו: כל השמות האמורים במיכה – חול, אע"פ שיש בהם שם מיוחד (תוס' שבועות שם; מאירי. ואולם הרמב"ן שם והריטב"א שם לה: פירשו מאמר זה בכונה אחרת).

(ע"ב) 'ראה אותן אוכלין תאנים ואמר הרי עליכם קרבן ונמצאו אביו ואחיו והיו עמהן אחרים'.

נראה שצריך לומר 'היו עמהן...' והוא קטע חדש ולא סיום הדבר הקודם, אלא אם נמצאו אביו ואחיו – נדרי שגגות הם ומותרים. ואם היו גם אחרים – מחלוקת בית שמאי ובית הלל בדין האחרים (שלמי נדריים, ונסתייע מגרסת ראשונים).

'כשם שנדרי שגגות מותרין כך שבועות שגגות מותרות'. במסכת שבועות (כו:): למדו שאין השבועה חלה בטעות, מן הכתוב 'לכל אשר יבטא האדם בשבועה' [שיהא אדם בשעת שבועה, שיהא לבו עליו]. רש"י שם. ודין הנדריים נלמד לענין זה מן השבועה (כדמשמע בגמרא ומפורש בתוס' קידושין יג. ובפרוש הרא"ש כאן ועוד).

יש ללמוד מכך שהטעם שנדרי שגגות אינם חלים, לא משום סברא בעלמא שיש אומדנא-דמוכח לביטול הנדר, כי אז לא היינו צריכים לילפותא מיוחדת בשבועות ונדריים, והרי בכל החלויות שאדם פועל, כבקנינים וכדומה, כשיש אומדנא מוכחת לבטלה – החלות לבטלה, אלא יש לומר שאין כאן אומדנא מוכחת לביטול, ואף על פי כן דין מיוחד הוא בנדריים שאינם חלים ללא דעת שלמה – 'האדם בשבועה'. ועיקר החילוק בין נדרי שגגות לפתח הנפתח על ידי חכם בלבד הוא, שבשגגות הטעות היתה בעצם הנדר, כגון שאמר 'כולכם אסורים' והיו שם אחיו או אביו שלא היתה דעתו עליהם כלל. מה שאין כן בפתח, הטעות נובעת מסיבה חיצונית ולא בעיקר הנדר (חידושי הגר"ח על הש"ס).

החילוק הנזכר בין סוג הטעות ב'נדרי שגגות' ובין הטעות של 'פתח', נראה שמבואר הוא בר"ן (בד"ה וב"ה וד"ה תנן התם). אמנם התוס' (להלן כח). כתבו שנדרי שגגות מותרים משום 'דאנן סהדי שדעתו לכך'. ויש לפרש לאור האמור שאין כוונתם לגדר 'אנן סהדי' המועיל בכל התורה אלא דין פרטי הוא בנדריים להחשיב אף כעין זה לאומדנא, להחזיר את נדרו [וכן יש לפרש בדברי הרמב"ם הל' נדריים ח, ד]. תדע שהתוס' בעצמם כתבו (כו סע"א) שדין ארבעה נדריים – קולא הוא בנדריים. וגם מובן שנקטו לשון 'התיירו חכמים', לומר שהוא דין בנדריים בלבד, בדומה להתרת החכם את הנדר.

ויש מקום לומר בדרך אחרת, שלולא קרא הוה אמינא כיון שהכניס עצמו בידועין לדבר והיה לו ליקח בחשבון שמא טועה הוא ואעפ"כ אסר על עצמו בהחלט, הרי זה כמחייב עצמו בממון לחברו אם אכל, שנראה שאעפ"י שהיה סבור שלא אכל, אם נדע שאכל הרי חייב עצמו ולא כל כמיניה לומר טועה הייתי. [וי"א עוד שנדר שונה משאר חלויות שאין האדם מחיל האיסור אלא התורה מחילתו הלכך הייתי אומר שחל האיסור אפילו בטעות, כל שכלול הדבר בדיבור האדם. עפ"י הגרנ"ט והגרנ"ד. וע"ע בשיעורי הגר"ד ט:]. ולענין שבועת ביטוי לשעבר, הו"א שחייב קרבן כשאר שגגה, קמ"ל שהשוגג פטור (ע' קר"א).

*

'עד שבא רבי עקיבא ולימד...'

בכל המשנה, התוספתא, ספרא וספרי, לא נמצא (עפ"י בדיקת מחשב) ביטוי זה, 'עד שבא... ולימד' אלא ביחס לרבי עקיבא, מלבד פעם אחת ברבן גמליאל.

יתכן לפרש, כלפי מה שאמרו (ביבמות סב:): שהיה העולם שמם עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם... – וזהו שאמרו (בסנהדרין פו) שכל המשנה והתוספתא הספרא והספרי – אליבא דרבי עקיבא. כי התנאים השונים אותם, ר' מאיר, ר' נחמיה, ר' יהודה ור' שמעון – הם מתלמידי רבי עקיבא שהעמיד בזקנותו לאחר שמתו עשרים וארבע אלף זוגות תלמידיו והיה העולם שמם והם הם העמידו תורה (כמו שאמרו ביבמות שם). וכשהזכירו תלמידיו את דבריו, רמזו את זכות רבם הגדול ואת מפעלו שבא והעמיד תלמידים בשנית, ואילולא שבא רבי עקיבא ולימד – כמה היה העולם חסר. הנה ציוני המקומות לביטוי זה (במקורות הנ"ל וגם בשאר ברייתות המובאות בתלמוד, מלבד המקבילות): מעשר שני ה, ה; שבת

סד: ראש השנה יז: יבמות סב: נדרים כה: ב"מ סב. תוספתא פסחים א, ו; תוספתא מו"ק ב, ו; ספרא – מצורע פ' זבים פ"ט. שו"ר שכבר העיר על כך ר"צ הכהן זצ"ל בלקוטי מאמרים עמ' 81. וכן הרחיב בזה בספר מגדים חדשים שבת סד: בביריות שבתלמוד מובא ביטוי זה במקומות ספורים כלפי כמה חכמים: שמעון בן שטח (כתובות פב: קדושין טו). [וגם כלפי הוזכר שם ש'היה העולם משתומם עד שבא שמעון בן שטח והחזיר את התורה ליושנה]; רבן גמליאל [הזקנים] (עירובין קא: ומו"ק כז:); יהושע בן גמלא (ב"ב כא.); ר' חנניא בן עקיבא (שבת סג:); ר' צדוק (גדה לא.); ר' אושעיא ברבי (תגיגה ז).

דף כו

'בית שמאי סברי לה כרבי מאיר דאמר תפוס לשון ראשון, ובית הלל שסברי לה כרבי יוסי דאמר בגמר דבריו אדם נתפס'. הראשונים בארו שנידוננו אינו זהה ממש למחלוקת רבי מאיר ורבי יוסי, שהם נחלקו כששני החלקים שבדיבור סותרים זה לזה, ואילו כאן החלק השני אינו אלא מבאר את תחילת המשפט. ומכל מקום לר"מ תחילת הדברים העיקר, ולכן כשמוסיף עתה 'חוץ מאבא' אינו סותר לדיבור שאמר בתחילה 'כולכם', אבל לרבי יוסי נחשב כביטול לנדר הקודם, שאף גמר דבריו הוא העיקר (וע"ע ברא"ש, רשב"א ומאירי).

ונראה להוסיף באור לבאורם; אם ההתחלה היא עיקר הדיבור הרי משמעות המלה 'כולכם' שאומר עתה היא בדיוק אותה משמעות שאמר בנדרו, שהיא כוללת את כולם אלא שמוסיף ואומר 'חוץ מאבא' להוציא את אביו מן הכלל הזה. מה שאין כן לרבי יוסי, אין המשמעות של ההתחלה אלא בהתחשב עם סוף הדיבור, והרי זה כאילו הקדים ואמר 'חוץ מאבא – כולכם', ונמצא שמשמעות 'כולכם' היא כל מי שאינו אביו. הרי שביטל את משמעות הביטוי שנדר, כי קודם אמר 'כולכם' על כל העומדים שם, ועתה 'כולכם' – כל השאר מלבד האב. וכן בכל כיוצא בזה. השאלה אם תחילת הדברים כוללת הכל או אינה כוללת אלא כפי מה שיוצא מן הדיבור כולו.

פירוש חדש בענין 'תפוס לשון ראשון' בסוגיא – ע' בתורי"ד.

לדעת הרמב"ן, לא אמרו 'נדר שהותר מקצתו הותר כולו' אלא כשהותר ע"י שגגה או פתח, אבל לא בחרטה (ואין כן דעת הרמב"ם. ערשב"א). ויש לבאר טעם הדבר, כי חלוק התר הנדר ביסודו כשניתר על ידי פתח או ע"י חרטה; בפתח נתבטל 'מעשה' הנדר כי נחשב שהנדר נעשה בטעות, ואילו בחרטה המעשה לא בטל אלא ש'חלות' הנדר נעקרה.

וכן מורים דברי המאירי (נט עה) במה שכתב שאין מועילה שאלה על הקדשות ותרומה רק על ידי פתח אבל לא בחרטה [ואין הדבר מוסכם. עש"ך רנח, ד; מחנה אפרים הל' צדקה ה. ומסתימת דברי הרמב"ם (נדרים ד, ז) נראה לכאורה שנדרי הקדש כנדרי איסור]. וטעם הדבר כנ"ל, שההתר שע"י חרטה חלוק מיסודו מההתר שע"י פתח, שהמעשה קיים ורק החלות נעקרת הלכך אין בכח החכם לעקור את חלות דיני הממונות שחלו כתוצאה מההקדש, משא"כ בפתח שמחשיב את מעשה הנדר כטעות.

ואולם מדברי הרמב"ם בהרבה מקומות מבואר שפתח וחרטה אינם שני התרים השונים ביסודם אלא הכל התר אחד הוא, ויסודו בכך שדעתו של עכשיו אינה אותה דעה שהיתה לו בשעת הנדר (מהגר"א עוזר שליט"א, שיעור מטות-מסעי תשס"ז).

פירשו בגמרא שלדברי הכל אין זה 'נדרי זרוזין' אלא בדוקא נדר, שאומר לו: איני כמלך שמהנה את האחרים והוא אינו נהנה מהם.
יש מקום לומר שסברת 'לאו מלכא אנא' שייכת רק במתנה מרובה כגון בדוגמא הנזכרת. וכן יש לדייק קצת מפירוש הרא"ש.

דפים כד – כה

לא. א. מה דינם של נדרי הבאי ושבועות הבאי?

ב. לשון שבועה ונדר, האם יכול להתפרש לפי דעת הנודר ומשמעות לשונו הפרטית, או כל הנשבע נשבע לפי דעתנו, כלומר לפי משמעות הלשון של שאר בני אדם?

א. נדרי הבאי התירו חכמים; –

קונם אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים; אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד [מבואר בגמרא, שאעפ"י שיש נחש כזה בגדלו, אבל אינו טרוף (מנומר, מבוקע. ו"מ: שטוח ולא מעוגל) בגבו כמו קורת בית הבד (ר"ן. ורש"י פירש שאין נחש הטרוף בגבו בגודל קורת בית הבד). ועט"ז ורעק"א ושלמי נדרים, האם מדובר במפרש בנדרו 'גבו טרוף'].

תנא, נדרי הבאי מותרים; שבועות הבאי אסורין. [גירסת הרמב"ם הרשב"א הר"ן הר"ד והמאירי. וכ"ה בתוספתא: כשם שנדרי הבאי מותרים, כן שבועות הבאי מותרות]. ופירש אביי שאמר 'שבועה שראיתי'. רבא אמר: 'אסרו פירות העולם עלי בשבועה אם לא ראיתי...!'

א. לדעת הר"ן שני סוגי 'הבאי' הם; לשון גוזמא, כגון 'כעולי מצרים'. ודבר שוא שאינו אמת

כגון 'נחש (טרוף) כקורת בית הבד' שאינו במציאות. ובנדר, בשניהם נדרו בטל מפני שלא התכוין בדוקא. ואביי שפירש בשבועה 'שראיתי' – דוקא בהבאי של גוזמה שייך להתיר שאין כוונתו בדוקא אלא לגזם, אבל בדבר שאינו במציאות – לוקה משום שבועת שוא. וכן אם מעמיד דבריו לומר שבאמת נשבע ולא בלשון גוזמא – לוקה (עפ"י רשב"א ורא"ש בפסקיו).

ומדברי הרא"ש והתוס' (כאן ובשבועות כט.) נראה שאף בנחש כקורת בית הבד שייכת לשון הפלגה. ובשבועה אסור הדבר [כפי הגירסה שלפנינו] מדרבנן, משום חומרתה [וששנינו (בשבועות כט.) ששבועת שוא היא, זהו כשאוסר כל פירות שבעולם עליו, דבר שאי אפשר לעמוד בו. עפ"י תוס' בשבועות שם. וע"ע בספר קרן אורה].

וכתבו התוס' והרשב"א שאם לא ראה דבר חריג כלל, כגון שלא ראה אנשים רבים – נאסר בפירות העולם, ורק כשראה דבר חריג אמרו שהנדר מותר כי כן לשון בני אדם לתאר בלשון גוזמא.

ב. הוא הדין אם אמר דבר שיתכן להיות, אם אמרו בלשון שאינה דוקאית – מותר, כגון 'ראיתי אלף בני אדם' ולא ראה אלא פחות (רשב"א).

ב. אמרו בגמרא שהנשבע נשבע לפי דעתנו ולא לפי דעתו, לפי מה שהוא מכנה ומפרש לעצמו את הדברים – אלא לפי משמעות הדברים אצלנו (שאיין בידו לחדש שמות בדברים שדעתו בטלה בהם אצל כל אדם. מאירי). ומשמע בסוגיא שאין חילוק בין אם נשבע לאחרים כגון בשבועת הדיינים, ובין כשאוסר על עצמו דבר.

יש אומרים שזהו רק בשבועה, אבל בנדר – נודר לפי מה שבלבו, כפי שמפרש הוא את הלשון (כן נראה ללמוד מדברי התוס' כג: סד"ה ואת. ע' קר"א כאן). ואין הדבר מוסכם (ע' פהרא"ש להלן ל:). ואולם אם הלשון עצמה סובלת משמעות נוספת, יכול לומר שנשבע על דעת אותה לשון אעפ"י שדעת המשביעים אותו אינה כן, ולכך בית דין נצרכים לפרש למושבע על ידם 'הוי יודע שלא על תנאי שבלבך אנו משביעים אותך אלא על דעת המקום ועל דעת בית דין', שאם לא כן יכול לתרץ דבריו באופנים שונים, כגון באותו מעשה שנשבע לחברו שנתן לו (לפי גרסתנו: 'שפרע', אבל הרשב"א והר"ן לא גרסו כן שאין זה 'פרעון') כל חובו, ולא שיקר בלשונו כי נתן לו מטהו להחזיק בשעת השבועה ומעות חברו חבויות בו. וכן כשהשיב משה רבינו את בני ישראל בערבות מואב, אמר להם שמשביעים על דעתו ועל דעת המקום, שאל"כ היו יכולים לתרץ עצמם בקבלתם את התורה והמצוה בפנים שונות, כגון 'תורה' – תורה אחת (זו שבכתב); מצוה – מצות המלך וכד'.

מדברי הרא"ש (בפירושו להלן ל: ד"ה מדלא קאמר) נראה שאין די בכך שהלשון יכולה להתפרש כן רק אם יש בני אדם שמדברים כך. וצ"ע.

דף כה

לב. נדרי שגגות ושבועות שגגות, מה הם ומה דינם?

נדרי שגגות, כגון 'אם אכלתי / אם שתיתי' ונזכר שאכל ושתה (ובשעת הנדר היה סבור בודאי שלא אכל. פהרא"ש); 'שאני אוכל / שותה' ושכח ואכל ושתה (שבשעת עשיית המעשה, היא השעה שחל הנדר, לא היה זכור בו. ר"ן). וכן 'קונם אשתי נהנית לי שגנבה את כיסי ושהכתה את בני' (אעפ"י שלא התנה בפירוש 'אם גנבה... (עתוס)', אבל דוקא שהזכיר בפיו 'שגנבה'. ר"ן ונמו"י) ונודע שלא הכתה ושלא גנבה, וכל כיו"ב (ע' משנה סו.), או הדיר את האוכלים פירותיו ונמצאו אביו ואחיו – הרי אלו מותרים (בלא שאלת חכם).

א. יש מחלקים בין תנאי הקודם לזמן האיסור, שאם היה שוגג בשעת עשיית התנאי – לא חל האיסור, ובין נדר שאוסר דבר עתה בתנאי שיעשה דבר בעתיד, שאם היה מזיד בשעת האיסור אעפ"י ששגג בשעת תנאי – חל האיסור (עפ"י שיטמ"ק ועוד. ובוה תרצו קושית התוס' מהסוגיא לעיל יד – ע' הפלאות נדרים ושלמי נדרים).

ב. לדעת הרמב"ם (שבועות ד) אין פטור אלא כשהיה שוגג בשעה שעבר על השבועה, אבל אם שגג בשעת עשיית התנאי, נאסר. כגון 'שבועה שלא אוכל ככר זו הגדולה אם אוכל זו הקטנה' ושכח בשעת אכילת הקטנה – אסור בגדולה (ואולם אם בשעת הנדר שגג בתנאי, הרי מפורש במשנתנו שבכלל נדרי שגגות הוא. אלא שהרמב"ם השמיט אופן זה. וע' קרן אורה). והראב"ד חולק. וכן הסכמת הפוסקים דלא כהרמב"ם (ע' יו"ד סוסי"י רלט ובש"ך; אבני"ז חו"מ ז).

יש מי שחילק בין תנאי של 'קום ועשה' ל'שב ואל תעשה' (ע' שו"ת מהרי"ט א). ויש חולקים (ע' מחנה אפרים שבועות, עפ"י הרשב"א והריב"ש; אבני נזר חו"מ ז).

וכן שבועות שגגות מותרות (...האדם בשבועה. ומשם למדים לנדרים. ראשונים). ופירשו (אף) בכגון רב כהנא ורב אסי שנשבע כל אחד מהם 'כך אמר רב' – מותר (שאם היו תולים איסור פירות באותה שבועה – אינם נאסרים (רמב"ן ועוד). ואף לכתחילה מותר לעשות כן, כפי שעשו תלמידי רב ולא מיהו בהם להבא. ריטב"א), שהרי כל אחד נשבע לפי דעתו, ואף אם טעה.

כן הדין לענין נדרי צדקה, שאם קנס עצמו ליתן כך וכך לצדקה אם לא יזכה בדין, והיה סבור שהדין עמו – הרי אלו נדרי שגגות ואין צריך התרה (משאת בנימין ס).

ובתור"ד (כה). חידוש שנדרי שגגות של הקדש – חלים, שההקדש עלול לחול יותר מן הקונם [ושם מדבר בנודר נטיעות 'אם אינן נקצצות' בזמן שרוח סערה מאיימת לעקרום. וכתב שבנדרי איסור כגון זה מותר ובהקדש אסור. ושמא בשגגות גמורות כגון ששכח או נודע שטעה, אף בהקדש לא חל כדין טעות בהקדש].

דפים כה – כז

לג. נדר שהותר מקצתו, האם הותר כולו?

לדברי בית הלל במשנתנו, כאשר לא חל הנדר במקצתו – לא חל כלל, כגון שראה אנשים אוכלים תאנים והדירים ונמצאו ביניהם אביו ואחיו – כולם מותרים. [ולמדו בירושלמי מככל היצא מפיו יעשה – דוקא כשכולו קיים. מובא בר"ן סו. וער"ן ג:]. ובית שמאי אומרים: אביו ואחיו מותרים והשאר אסורים. כיצא בזה נחלקו במשנה להלן גבי נודר הנאה שפותחים לו בשבתות וימים טובים; בראשונה היו אומרים: אותם הימים מותרים ושאר כל הימים אסורים (וכך הם דברי רבי נתן בתוספתא לענין הנודר מן הכלכלה והיו בה בנות שוח. ולדעה זו לא נחלקו בית הלל ובית שמאי בדבר זה. ראשונים), עד שבא רבי עקיבא ולימד: נדר שהותר מקצתו הותר כולו (ואפילו לא נתחרט משאר הימים – מותר. פהרא"ש). וכן הדין כשנודר הנאה מכמה בני אדם והותר אחד מהם (ע"י חכם) – לדברי רבי עקיבא הותרו כולם.

לדברי רבה לא נחלקו אלא בכגון שאומר אילו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר 'פלוני ופלוני אסורים ואבא מותר' (בשונה מהלשון שנדר 'כולכם'), אבל אם אומר אילו הייתי יודע הייתי אומר 'כולכם אסורים חוץ מאבא' – הכל מודים שכולם אסורים מלבד אביו (מאחר שלא שינה את לשון הנדר אלא שהוציא את אביו מן הכלל).

ולדברי רבא מחלוקתם אמורה רק באומר אילו הייתי יודע הייתי אומר 'כולכם...'/ שבית שמאי סוברים כרבי מאיר שאמר 'תפוס לשון ראשון' ותחילת דבריו של אדם עיקר והרי העמיד דבריו הראשונים, ובית הלל סוברים כרבי יוסי שאמר בגמר דבריו אדם נתפס, אבל ב'זה וזה...'. – לדברי הכל מותרים.

א. לרבה, אין הפרש אם מתחילה נדר בלשון 'כולכם' או בלשון 'זה וזה...'; אם עתה אומר שאילו

היה יודע היה משנה הלשון – מחלוקת, ואם מעמיד לשונו – לדברי הכל לא הותר (ראשונים).

וע' קר"א שצדד בדעת רש"י שמפרט לכלל אינו שינוי.

ולרבה – נחלקו הראשונים; לדעת הרשב"א והר"ן והמאירי, הדבר תלוי אם משנה הלשון או מעמיד, שבמשנה – הותר כולו לכו"ע, ובמעמיד – מחלוקת. ולהרא"ש והתוספות הדבר תלוי רק בלשון שבשעת ההתרה; אם עתה היה אומר 'כולכם... חוץ' – לב"ש אסור מפני שתופסים לשון ראשון ולא נחשב שהותר הנדר, ואם אומר בלשון 'זה וזה' – לדברי הכל הותר כולו.

וע"ע בתור"ד דרכים נוספות במהלך הסוגיא.

ב. אם הלך מכאן וכד' שאינו אומר כיצד היה נודר, אם היה מעמיד לשונו או משנה, לדעת

הרשב"א כיון שלא היפך דבריו – לשון הנדר נשארה על עמדה. ואילו המאירי צדד שדוקא אם העמיד דבריו הראשונים אמרו שלא הותר כולו, אבל בסתם – הותר כולו. (וכ"כ הלח"מ ודקדק כן בלשון הרמב"ם. ובקר"א הקשה על דבריו מדברי הרשב"א. ואולם כבר מצינו דעה זו בראשונים כאמור).

ואם אסר שני דברים [שלא היו לפניו. וע' שו"ת מהנ"א שבועות ט ובהגהות רעק"א] באופן שהזכיר שניהם והותר האחד, נסתפק הרא"ש האם זה כמשנה או כמעמיד. ובקרן אורה צדד בדעת